

10. World Bank: World Development Report 1994: Infrastructure for Development. New York. – <http://www.worldbank.org.by>.

11. Закон України № 40-IV «Про інноваційну діяльність» // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143.

12. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. 2-е изд., - М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. - 624 с.

13. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. – К.: ІЕП НАНУ, - 1999. - 254 с.

14. Забарная Э.Н., Харичков С.К. Инновационно-инвестиционная сис-

тема: методология формирования и развития. – Одесса. Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2002. - 140 с.

15. Осыка А.П. Экономические и организационно-правовые проблемы инновационной деятельности. – Донецк, 1999. - 368 с.

16. Голиков Н.Ф., Двоекин Б.Я. Инфраструктурно-территориальный комплекс. – Алма-Ата, «Гылеги», 1990. - 224 с.

17. Саенко Ю.И. Моделирование показателей развития социальной инфраструктуры – К., Наукова думка, 1991.-168 с.

Статья поступила в редакцию 05.05.2004

С.І. АРХІЄРЕЄВ, д.е.н., професор

Н.М. ВОЛОСНІКОВА,

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ФОРМУВАННЯ РИНКОВОГО ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ринкова трансформація економічної системи України передбачає корінні зміни інституціонального середовища з метою створення оптимальних умов для економіко-соціального розвитку країни. За роки трансформації економіки України відбулися істотні інституціональні перетворення, зокрема в інноваційній сфері формування законодавчої бази з метою створення умов для активізації інноваційної діяльності.

Звичайно виділяють наступні джерела економічного розвитку:

- 1) на основі використання факторів виробництва;
- 2) на основі інвестиційних вкладень;
- 3) на основі активізації інноваційної діяльності.

Досвід економічно розвинутих країн свідчить, що інноваційна діяльність є найбільш ефективною сферою вкладення інвестицій. Упровадження наукових досягнень у виробничо-соціальну сферу є основними компонентами, що, у кінцевому ре-

зультаті, забезпечують конкурентоздатність продукції, зріст валового національного продукту, вирішують проблеми ефективного використання і розвитку науково-виробничих ресурсів.

Сьогодні у всіх розвинутих країнах інноваційна складова є найважливішою частиною загальнодержавної соціально-економічної і науково-технічної політики. Вона відноситься до числа основних пріоритетів розвитку. Застосування тільки факторів виробництва та інвестиційних вкладень неефективно, тому що вони повинні бути лише засобами інноваційної діяльності.

В Україні аналізу проблем, пов'язаних зі здійсненням інноваційної діяльності, присвячені велика кількість публікацій і виступів наукових діячів, зокрема А.С.Гальчинського, В.М.Геєця, В.А.Гусєва, С.Н.Іл'яшенко, В.П.Семиноженко, В.Г.Федоренко, І.А.Шовкуна.

© С.І. Архієреєв, Н.М. Волоснікова, 2004

В той же час не зважаючи на значну кількість публікацій, лише в окремих випадках звертається увага на величину трансакційних витрат при здійсненні інноваційної діяльності, які, як відомо, є показником ступеня недосконалості інституціонального середовища для ефективного функціонування ринкової системи. На наш погляд, це пов'язано, насамперед, з недооцінкою значення системи загального інституціонального середовища в інноваційному процесі.

На думку А.П. Осикі механізм створення і поширення інновацій складається з наступних трьох основних елементів [1, с.23] - інноваційної стратегії підприємств, фінансовій підтримки інноваційної діяльності та державної інноваційної політики.

Фінансова підтримка інноваційної діяльності здійснюється за допомогою фінансово-кредитних важелів з метою забезпечення сприятливих фінансових умов для інноваційної діяльності підприємств.

Інноваційна стратегія підприємств повинна ґрунтуватися на постійному відновленні технології і продукції, що випускається. Для забезпечення виконання цих умов необхідне використання досягнень науково-технічного прогресу.

Державна інноваційна політика – це комплекс економічних, організаційно-правових та інших засобів держави, спрямованих на впровадження результатів науково-технічної політики у виробництво, стимулювання і підтримку інноваційних процесів в економіці. Зауважимо, що при цьому держава здійснює регулювання економічними та правовими засобами, а не виключно методами адміністративного впливу притаманного плановій економіці. Інноваційна політика держави є складовою частиною її економічної політики, тому її становлення і розвиток безпосередньо залежать від економічної ситуації в країні та стратегії розвитку національної економіки. Таким чином, головна функція державної інноваційної політики – створення економічних та правових передумов для активізації інноваційної діяльності, де велике значення має ефективна система інститутів

і інфраструктура забезпечення інноваційної діяльності.

На наш погляд, варто враховувати ще четвертий елемент - інституціональне середовище, у якому здійснюється інноваційна діяльність.

В даній статті поставлено за мету проаналізувати структуру інституціонального забезпечення інноваційної діяльності, та сучасний стан інституціонального середовища, у якому здійснюється інноваційна діяльність.

Слід зазначити, що у світовій економічній літературі під терміном “інновація” розуміється втілення потенціалу науково-технічного прогресу у реальні продукти і технології, що відповідають вимогам ринку.

На думку родоначальника теорії інновацій Й.А. Шумпетера, саме інновація - рушійна сила економічного розвитку. З поняттям “інновація” він пов'язував такі зміни:

- 1) використання нової техніки чи впровадження нової технології;
- 2) виробництво продукції, удосконаленої якості;
- 3) використання нових ресурсів, що впливають на якість продукції;
- 4) пошук нових ринків збуту.

Й.А.Шумпетер з інноваціями пов'язував економічний ріст і одержання прибутку. За його трактуванням інновація є “результатом”, тобто це “нова науково-організаційна комбінація виробничих факторів, мотивована підприємницьким духом”. Шумпетер одним з перших звернув увагу на високий рівень невизначеності і ризикованості інноваційної діяльності, а також на необхідності вести дослідницьку роботу і патентувати всі оригінальні ідеї і технічні рішення [2, с.39].

Інноваційна діяльність безпосередньо впливає на всі етапи й аспекти відтворення, отже, є першоджерелом економічного зростання. Відповідно до теорії М.Портера існує шість факторів, що формують конкурентноздатність: 1)наука; 2)технологія; 3)інформація; 4)капітал; 5)праця; 6)інфраструктура [3, с.124].

Поняття “нововведення” та “інно-

вація” не ідентичні. Під “нововведенням” прийнято розуміти оформлений у виді винаходів, патентів, товарних знаків і т.п. результат фундаментальних, науково-прикладних досліджень, розробок у якій-небудь сфері діяльності. А “інновація” – це кінцевий результат упровадження нововведення. Так само в поняття “інновація” не слід включати розробку інновації, її створення, впровадження і дифузії. Названі етапи варто відносити до процесу інноваційної діяльності, результатом якої

можуть бути або нововведення або інновації [4, с.45].

Згідно з законом України “Про інвестиційну діяльність” під терміном “інноваційна діяльність” розуміється діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, яка припускає випуск на ринок нових конкурентних товарів і послуг.

Схема перетворення нововведень в інновації й основну продукцію фірми приведено на рис. 1.

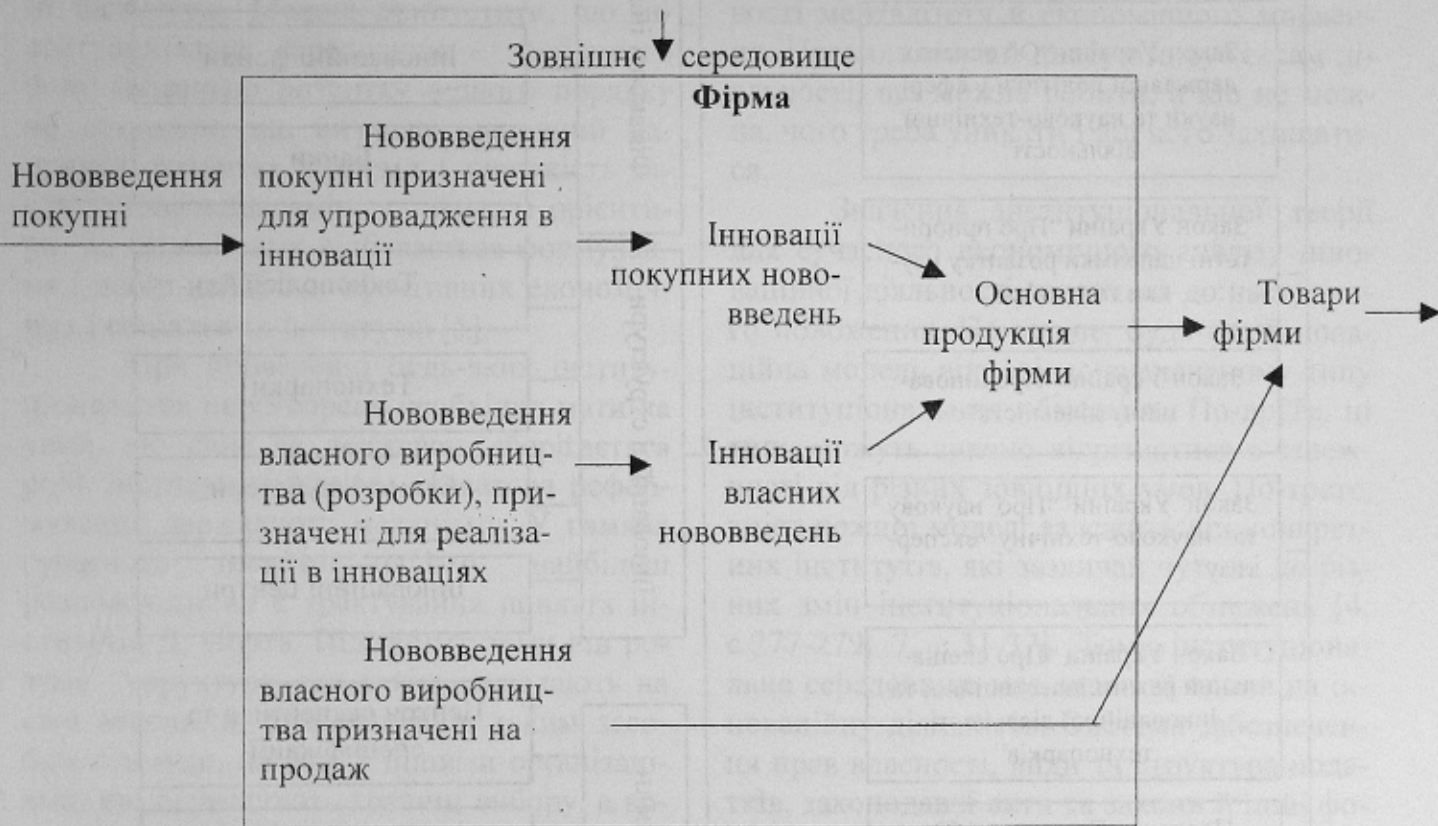

Рис. 1 – Загальна схема перетворення нововведень в інновації й основну продукцію фірми

У сучасних умовах суть інноваційної діяльності можна представити у виді формули “науково-технічна розробка – організація виробництва і впровадження інноваційної продукції – комерціалізація”.

Важливою умовою активізації інноваційної діяльності в Україні є удосконалення інституціонального середовища, у якому здійснюється інноваційна діяльність. Структура інституціонального середовища у сфері інноваційної діяльності приведена на рис. 2.

Необхідність удосконалення інституціонального середовища у сфері інноваційної діяльності насамперед вимагає звернути увагу на інститути, які приймають участь у інноваційних процесах.

Розгляд інституціонального забезпечення інноваційної діяльності доцільно здійснювати на базі чіткого визначення понять “інституціонального середовища” та “інститут”.

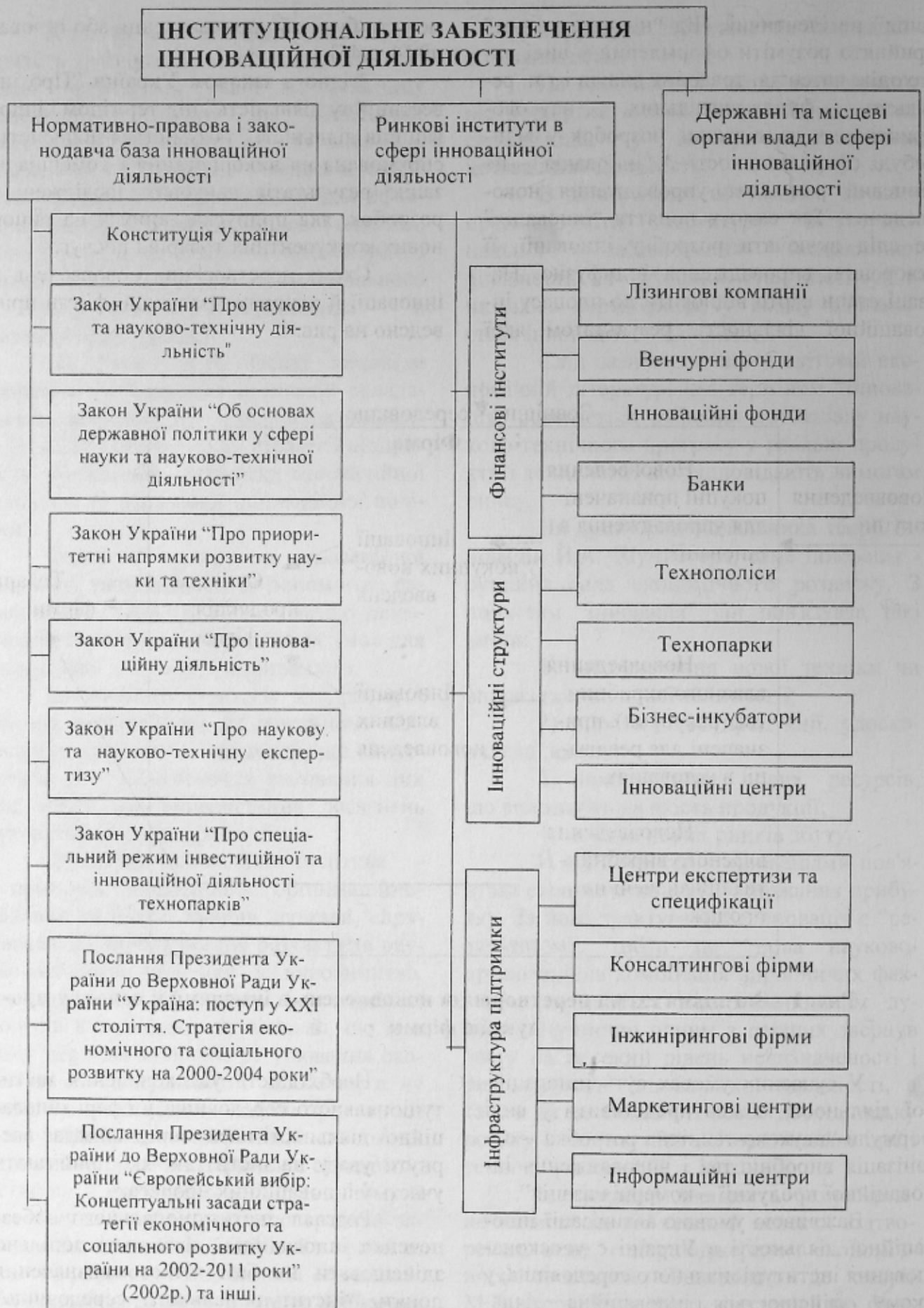

Рис. 2 – Загальна структура інституціонального середовища у сфері інноваційної діяльності

З погляду Белокрилової О.С., Вольчика В.В., Мурадова А.А. інституціональне середовище це "визначений упорядкований набір інститутів, що створюють матриці економічного поводження, які визначають обмеження для суб'єктів, що хазяюють, сформульовані в рамках тієї чи іншої системи координації господарської діяльності". Інститути по своїй природі не однорідні - прийнято розрізняти інститути першого (системно-утворюючого) і другого порядків. Отже, інституціональне середовище не є простим набором відповідних їй інститутів. Можна припустити, що інституціональне середовище є особливого роду матрицею розвитку вищого порядку чи вектором, що визначає основний напрямок розвитку системи і швидкість інституціональних змін, а також ті орієнтири, на основі яких відбувається формування і добір найбільш ефективних економічних і соціальних інститутів [5].

При проведенні будь-яких інституціональних перетворень необхідно мати на увазі, що саме за державою зберігається роль інституціонального іноватора реформування державного механізму. У рамках сучасного інституціоналізму найбільш розповсюджене є трактування поняття інститутів Д. Норта. Під інститутами він розуміє "структуру, що люди накладають на свої взаємини, визначаючи в таким засобом стимули, на ряді з іншими організаціями, що окреслюють границі вибору, а вони у свою чергу задають рамки функціонування економіки і суспільства протягом того чи іншого періоду часу." [6, с.7]. Тобто на думку Норта саме інститути задають систему стимулів, направляючи діяльність людей по визначеному напрямку. Таким чином, інститути знижують ризикованість і роблять дії агентів більш прозорими.

В інституціоналізмі інститути поділяються на дві категорії – формальні та неформальні.

Формальні інститути інноваційної діяльності представлені законами й підзаконними актами у сфері інноваційної діяльності, що регулюють чи обмежують активність індивідів і організацій при здійсненні інноваційної діяльності. Серед голо-

вних інституціональних характеристик, на яких ґрунтуються формальні правила, що забезпечують стабільний розвиток - відкритість, підзвітність, рівність можливостей.

Неформальні інститути (чи правила) інноваційної діяльності стосуються переважно традицій і суспільних стандартів поведінки суб'єктів інноваційної діяльності. Типовим прикладом неформального інституту, без якого не можливий стійкий економічний ріст і створення стабільного інноваційного розвитку, є мораль, особливості менталітету й економічного мислення. Правила моралі диктують суб'єктам діяльності, що можна робити, а що не можна, чого треба уникати і від чого захищатися.

Значення інституціональної теорії для сучасного економічного аналізу інноваційної діяльності зводиться до наступного положення. По-перше, будь-яка інноваційна модель відповідає визначеному типу інституціональних обмежень. По-друге, ці типи можуть значно відрізнитися в залежності від різних зовнішніх умов. По-третє, зміст кожної моделі залежить від конкретних інститутів, які зазвичай чутливі до різних змін інституціональних обмежень [4, с.277-279; 7, с.31-37]. Тому інституціональне середовище має значний вплив на інноваційну діяльність. Система забезпечення прав власності, види та структура податків, законодавчі акти та закони й інші формальні обмеження визначають напрямок інноваційної діяльності.

Таким чином, інституціональне середовище визначає напрямок, по якому відбувається розвиток інноваційної діяльності, а в сучасних умовах України цей напрямок один з вирішальних факторів довгострокового розвитку держави.

Література

1 А.П. Осыка Экономические и организационно-правовые проблемы инновационной деятельности - Донецк, 1999. – 367с.

2 Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982. – 456с.

3 Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993. – 295с.

4 Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент – СПб.: Питер, 2003. – 400с.

5 Белокрылова О.С., Вольчик В.В., Мурадов А.А. Институциональные особенности распределения доходов в пере-

ходной экономике - Ростов на Дону: Изд-во РГУ, 2000. <http://ie.boom.ru/Book/Content.htm>

6 Норд Д. Институциональные изменения: рамки анализа // Вопросы экономики.- 1997. - № 3. - С.6-17.

7 Национальные инновационные системы // Н.И. Иванова. – М.: Наука, 2002. – 244с.

Статья поступила в редакцию 27.04.2004

Л.И.КРЫНСКАЯ, к.э.н.,

Одесский национальный политехнический университет,

О.Н.МИРТОВСКАЯ,

Одесская Государственная Академия Строительства и Архитектуры

ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ С УЧЕТОМ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ.

На современном этапе развития экономики именно рынок определяет потребность в продукции и услугах, диктует требования к ее потребительским свойствам и качествам.

Сегодня ключевым фактором завоевания и удержания позиций на рынке, обеспечения максимальной продажи выпускаемой техники и оборудования является качество продукции, включая ее новизну, технический уровень, надежность в эксплуатации, ремонтпригодность.

Выпуск конкурентоспособной продукции, соответствующей по своим качественным характеристикам европейским и международным стандартам, является главным требованием рыночной экономики.

Для многих отраслей производства Украины, прилагающих большие усилия в целях завоевания зарубежных рынков для своей продукции, проблема конкурентоспособности особо актуальна. Значительная часть украинской продукции по уровню конкурентоспособности уступает западным аналогам.

Существенным фактором в повышении конкурентоспособности продукции отечественного производителя может стать привлечение инвестиций, а также освоение новых технологий и внедрение нового оборудования, то есть введение на предприятиях Украины технических и технологических инноваций.

Государство придает большое значение проблемам инновационной направленности. В 2001-2002 годах приняты Законы Украины «О приоритетных направлениях развития науки и техники», «Об инновационной деятельности», Указ Президента Украины «О мерах по улучшению инвестиционного капитала на Украине».

Сегодня стратегические преобразования во всех сферах народного хозяйства являются одним из важнейших условий обеспечения стабильной экономики страны. А основным показателем, характеризующим процветание страны, является конкурентоспособность государства. Этот показатель определяет как экономическую безопасность, так и инвестиционную при-